

بررسی میزان اعتبار سنجی الگوی ارائه شده جهت ارزشیابی کیفیت
برنامه درسی پیش دبستانی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۵/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۸/۲

شیما پورزند^۱

فائزه ناطقی^۲

علیرضا فقیهی^۳

چکیده

هدف این پژوهش بررسی میزان اعتبار سنجی الگوی ارائه شده جهت ارزشیابی کیفیت برنامه درسی پیش دبستانی بود که توسط صاحب نظران برنامه درسی انجام گرفت. از نظر ماهیت این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی است. روش تحقیق در این پژوهش از روش دلفی بود و جامعه آماری را متخصصان حوزه برنامه ریزی درسی تشکیل دادند؛ و روش نمونه‌گیری در این پژوهش روش نمونه‌گیری هدفمند بود. ساختار الگوی استفاده شده در این پژوهش شامل اعضای شورای استانی اداره کل آموزش و پرورش استان مرکزی جهت ارزشیابی کیفیت برنامه درسی دوره پیش از دبستان بود. الگوی پیشنهادی جهت اعتبار سنجی به سی نفر از متخصصین برنامه درسی که شامل اساتید دانشگاه و اعضای شورای وزارتی برنامه درسی می‌شد از طریق پرسشنامه ارجاع داده شد که یافته‌های این پژوهش اعتبارسنجی کیفیت ارزشیابی برنامه درسی پیش دبستانی را که به منظور پاسخگو نمودن مراکز پیش دبستانی و اصلاح برنامه درسی جاری بود را فراهم نمود. کلمات کلیدی: ارزشیابی کیفیت، اعتبارسنجی، برنامه درسی پیش از دبستان

^۱ دانشجوی دکتر، گروه برنامه ریزی درسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران

shima_5052000@yahoo.com

^۲ دانشیار گروه برنامه ریزی درسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران

fn1345@gmail.com

^۳ استادیار گروه برنامه ریزی درسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران

faghihialireza@yahoo.com

۱. مقدمه و هدف

امروزه آموزش و پرورش در دوره‌ی پیش از دبستان، بیش از هر زمان دیگر، از ضرورت و اهمیت و حساسیت برخوردار است؛ بنابراین کار با کودکان در سطوح مختلف پیش از دبستان، نیاز به تهیه‌ی برنامه‌های کیفی و غنی، سرپرستی، نظارت و مدیریت دقیق و علمی دارد و باید مورد توجه قرار گیرد. (مفیدی، ۱۳۷۶).

پژوهش‌های انجام شده نشانگر آن است که کودکان برخوردار از آموزش پیش دبستانی توانمندی شناختی و رفتاری بیشتری نسبت به کودکان دیگر در دوره ابتدایی دارند از طرف دیگر آموزش‌های پیش دبستانی می‌تواند جبران‌کننده کمبودهای موجود در خانواده‌های محروم یا خانواده‌هایی که مادر مدت طولانی بیرون از خانه و در محیط‌های کاری است را برای کودکان این طیف از اقشار جامعه برطرف نماید. (مفیدی، ۱۳۹۳).

تربیت کردن یکی از فعالیت‌هایی است که نقطه آغاز آن مسیر حرکتش را تعیین نمی‌کند. این فعالیت می‌تواند مسیر صعودی و اعتلایی داشته باشد و یا سیرنزولی و اضمحلالی در پیش گیرد. حرکت در هر یک از این دو جهت بستگی به میزان آگاهی از راستی‌ها و کاستی‌های حرکت دارد. اگر آگاهی در ست و به موقع از وضع تربیت در اختیار باشد می‌توان فرآیندهای عمل تربیت را دگرگون کرد و حتی جهت حرکت را تغییر داد. چنین شناختی البته از طریق ارزشیابی بدست می‌آید و چون حرکت در جریان‌های تربیتی مستمر است، ارزشیابی نیز نیازمند استمرار است. به عبارت دیگر، هر جا حرکتی در حوزه امور انسانی وجود دارد لازم است با ارزشیابی همراه شود تا امکان بهبود و اصلاح آن و سمت‌گیری اعتلایی آن فراهم آید. پرسش از توفیق برنامه درسی و اثراتی که برجای می‌گذارد پرسشی معقول و مقبول در همه عرصه‌های تعلیم و تربیت است. این پرسش محدود به موضوعات خاص و یا نظام‌های خاص نمی‌شود؛ بلکه هر جا و هر زمان که اقدامی برای آموختن صورت گیرد می‌توان پرسید که حاصل آن چه بوده است و ارزش نتیجه آن به چه میزان است. چنین کاری گام نهادن در عرصه ارزشیابی است.

کیفیت برنامه درسی عبارت است از میزان تطابق وضعیت موجود آن نظام با استانداردهای از قبیل تعیین شده و یا رسالت، هدف و انتظارات است. به هر شکل هنگامی که صحبت از کیفیت به میان می‌آید، ارزشیابی از برنامه‌های درسی مطرح می‌گردد که نیازمند تعیین عوامل، ملاک و نشانگرها است. (بازرگان، ۱۳۹۲).

پژوهش‌های انجام شده نشانگر آن است که کودکان برخوردار از آموزش پیش دبستانی توانمندی شناختی و رفتاری بیشتری نسبت به کودکان دیگر در دوره ابتدایی دارند از طرف دیگر آموزش‌های پیش دبستانی می‌تواند جبران‌کننده کمبودهای موجود در خانواده‌های محروم یا خانواده‌هایی که مادر مدت طولانی بیرون از خانه و در محیط‌های کاری است را برای کودکان این طیف از اقشار جامعه بر طرف نماید (مفیدی، ۱۳۹۳). در سال‌های اخیر روند روبه‌رشد (از نظر کمی) و تغییرات به عمل آمده در زمینه آموزش‌های پیش دبستانی موجب اعمال سلاقی در امر آموزش توسط مربیان و موسسات در جهت جذب حداکثری

نوآموزان و سود بیشتر شده است. معضلی که با ارائه الگوی ارزشیابی واحدی جهت ارزشیابی برنامه‌های درسی در این دوره قابل مرتفع شدن است، وقتی عوامل، ملاک‌ها، نشانگرها و استانداردها جهت ارزشیابی از برنامه‌ها کاملاً تصریح شده و صحت و اعتبارشان توسط متخصصان تایید گردد؛ طراحی ابزارهای ارزشیابی براساس آن‌ها و ارزشیابی کیفیت برنامه‌های درسی مطرح در آموزش‌های پیش دبستانی براساس آن‌ها، متولیان را برآن می‌دارد که از برنامه‌های درسی مطلوب و یکنواختی بهره‌گیری نمایند. تلاشی که کمتر به آن پرداخته شده است؛ لذا این تحقیق برآن است که به اعتبارسنجی کیفیت الگوی ارزشیابی کیفیت برنامه‌های درسی دوره پیش دبستانی بپردازد.

۲. تئوری و پیشینه تحقیق

در جهان امروز، ضرورت توجه به کیفیت آموزش و بهره‌وری حاصل از آن اهمیت ویژه‌ای دارد. امروزه، استمرار و پویایی متناسب کیفیت آموزش با تحولات اجتماعی، تبدیل به مسئله مهم سازمان‌های درگیر در امر آموزش شده و متخصصان آموزشی برای اینکه بتوانند عملکرد خود و برنامه‌های درسی و آموزشی را بهبود بخشند، باید در روند کاریشان به کیفیت آموزش توجه نمایند (هداوند، ۱۳۸۴).

استافل بیم و شینگفیلد (۱۹۸۶)، این تعریف جامع از ارزشیابی را ارائه کردند: «فرایند تعیین کردن، به دست آوردن و فراهم ساختن اطلاعات توصیفی و قضاوتی در مورد ارزش و مطلوبیت هدفها، طرح، اجرا و نتایج به منظور هدایت تصمیم‌گیری، خدمت به نیازهای پاسخگویی و درک بیشتر پدیده‌های مورد بررسی». ورتنو سندرز (۱۹۸۷) از صاحب‌نظران در حوزه ارزشیابی آموزشی گفته‌اند در آموزش و پرورش، ارزشیابی به یک فعالیت رسمی گفته می‌شود که برای تعیین کیفیت، اثربخشی یا ارزش یک برنامه، پروژه، فرآیند، هدف یا برنامه درسی به‌اجرا درمی‌آید (سیف، ۱۳۸۸).

اعتبارسنجی یکی از با سابقه‌ترین و در عین حال بحث‌برانگیزترین الگوهای ارزشیابی است. در اعتبارسنجی تأکید بر این امر است که آیا یک مؤسسه یا یک برنامه، استانداردها و معیارهایی را که از پیش پذیرفته شده، احراز کرده یا نکرده است. کوتو (۲۰۰۶) اعتبارسنجی را فرآیندی می‌داند که به موجب آن طرف‌های نظارتی بیرونی که رسماً انتخاب شده‌اند و در سطح دولتی مسئول هستند، مراکز آموزشی را با استفاده از معیار، استاندارد و روش‌های مقرر ارزشیابی می‌کنند. این کار مستلزم جمع‌آوری داده‌ها از جنبه‌های مختلف مؤسسه آموزشی و تصمیم‌گیری‌های منطبق با این استانداردها می‌باشد. ارزشیابی در آموزش به منظور تعیین میزان کیفیت عبارت است از فرآیند تعیین، تهیه و گردآوری اطلاعات با هدف متفاوت درباره میزان عملکرد عوامل موجود در نظام که برای تصمیم‌گیری در جهت بهبود فرآیند یادگیری و یاددهی انجام می‌شود. ارزشیابی قبل از هر هدفی، پیگیری میزان دستیابی به وظایف اصلی نظام آموزشی را مورد توجه قرار می‌دهد، یعنی توسعه فرآیند یادگیری و یاددهی، تحقیق، دانش‌پژوهی، اداره امور مدارس و ارائه خدمات مورد نیاز جامعه (پازارگادی و آزادی

^۱: Stufflebeam and Shinkfield

^۲: Worthen and Sanders

احمدآبادی، ۱۳۸۹: ۵). شبکه بین المللی نهادهای تضمین کیفیت در آموزش کیفیت نظام آموزشی را میزان تطابق و وضعیت موجود با:

الف) استانداردهای (معیارهای) از قبل تعیین شده

ب) رسالت، هدف و انتظارات می داند (محمدی و همکاران، ۱۳۸۸).

الگوی اعتبارسنجی از دو قسمت اصلی تشکیل می شود:

الف - ارزشیابی درونی

ب- ارزشیابی بیرونی

ارزشیابی درونی ۳ یا خود- ارزشیابی ۴: ارزشیابی درونی مرحله آغازین کاربرد الگوی اعتبارسنجی است. در این مرحله نظام آموزشی به منظور خود در آینه دیدن اقدام به ارزشیابی می کند تا جنبه های قوت و ضعف خود را دریابد و به اصلاح ضعف ها پردازد. در این مرحله از ارزشیابی نظام آموزشی به صورت بندی سوال های ارزشیابی پرداخته، روش های گردآوری داده های مورد نیاز را تعیین کرده و پس از تحلیل آنها به قضاوت درباره خود می پردازد. ارزشیابی درونی که گاهی اوقات خود- ارزشیابی، خود- سنجی و بازنگری گروهی نامیده می شود، یک رهیافت مشارکتی در ارزشیابی و بازنگری مؤسسه یا برنامه محسوب می شود که می تواند جهت شرح و بیان پیشرفت ها، حل مسائل و ترغیب به تغییر وضعیت موجود جهت بهبود و ارتقاء آن بکار رود (محمدی و همکاران، ۱۳۸۸).

در مدیریت فرآیند اعتبارسنجی، مدیران مؤسسه باید تلاش کنند تا فرآیند خود-ارزشیابی از طریق ایجاد انگیزه درونی بطور مؤثر انجام شود. تعهد کامل نسبت به فرآیند خود- ارزشیابی بایستی آشکارا توسط مدیران مؤسسه به جامعه آموزشی بیان گردد. این مسئله به ایجاد انگیزه در معلمان، دانش آموزان و مدیران میانی جهت مشارکت بیشتر در فرآیند اعتبارسنجی کمک نموده و در نتیجه توسعه آموزشی مؤثر تقویت می شود. در فرآیند اعتبارسنجی حرفه ای یا منطقه ای ایجاد اشتیاق زیاد در معلمان، دانش آموزان و مدیران الزامی است. فرآیند اجرای خود- ارزشیابی اعتبارسنجی می تواند به عنوان یک روش شناخته شده برای مشخص کردن اهداف مؤسسه و اندازه گیری میزان دستیابی به آن اهداف بکار گرفته شود. موانع خود- ارزشیابی که ممکن است در این گونه سازمان ها وجود داشته باشد شامل موارد زیر می باشد:

* اهداف نامشخص: اهداف اینگونه مؤسسات بسیار پیچیده و بغرنج است. اغلب دستیابی به توافق در میان متخصصین سطح بالا، مشکل می باشد در حالی که در فرآیند ارزشیابی ما بایستی چند هدف روشن و قابل اندازه گیری داشته باشیم.

* فقدان اطلاعات مفید و در دسترس: در سالهای اخیر مؤسسه‌های آموزشی و انجمن های اعتبار سنجی به توافق رسیده اند که چه داده هایی مورد نیاز بوده و این داده ها چگونه باید ارزشیابی و گزارش شوند.

* تشکیلات و هیئت حاکمه: مدارس اغلب اعضای از هیئت حاکمه، ساختار سیاسی، ائتلاف ها و یا برخی گروه ها را دارند که ممکن است فرآیند خود- ارزشیابی و ایجاد تغییرات را پیچیده نموده و یا مانع شوند.

* عملکرد کارکنان: متخصصین آموزشی (معلمان و مدیران) معمولاً در مواردی تخصص دارند، که ممکن است با مسئولیت آنها در مطالعه خود- ارزشیابی مرتبط نباشد. فردی که در یک رشته دانشگاهی خاص، استاد خوبی است ممکن است هیچگونه آموزشی در مورد اداره یک بخش یا مهارت های مدیریتی مورد نیاز را نداشته باشد، لذا این مسئله در فرآیند خود- ارزشیابی مانع ایجاد می کند.

* تعامل میان گروه‌ها: روابط داخل یا بین گروه‌ها نیز ممکن است مشکل ساز باشد (کلز ۵، ۱۹۹۴).

ارزشیابی بیرونی یا بازدید توسط هیات همگنان: اجرای الگوی اعتبارسنجی دو هدف عمده دارد. الف) بهبود کیفیت و ب) پاسخگویی به افراد ذیربط هرچند برای تحقق هدف الف) اجرای ارزشیابی درونی لازم است، اما کافی نیست. بنابراین چنانچه عوامل مورد نظر در ارزشیابی درونی با عوامل منظور شده برای رعایت حداقل کیفیت (الزامات) منطبق باشد، می توان به ارزشیابی بیرونی پرداخت. ارزشیابی بیرونی به عنوان مکمل ارزشیابی درونی بایستی بصورت یک چرخه انجام شود، چرا که ارزشیابی درونی و بیرونی همپوشی و کنش متقابل در جهت بهبود و توسعه راهبردهای درون آموزش به منظور بهبود کیفیت فعالیت های آن ها و بهبود سطوح خدمات ارائه شده و تضمین اینکه بودجه و منابع دریافتی به مناسبترین صورت مورد استفاده قرار می گیرد، دارند. مراحل رویکرد ارزشیابی بیرونی به شرح زیر است:

۱. تشکیل کمیته ارزشیابی بیرونی به وسیله یک سازمان تخصصی در رشته ذیربط و اطمینان حاصل کردن از دسترسی به گزارش ارزشیابی درونی
۲. تدوین سیاستها و دستورالعمل برای اجرای ارزشیابی بیرونی و تشکیل هیات بازدید کننده (هیات همگنان) برای ارزشیابی بیرونی با توجه به «الزامات»
۳. آشنا ساختن هیات همگنان با فرآیند بازدید از نظام (برنامه)
۴. بازدید هیات همگنان از نظام (برنامه) و بازبینی گزارش ارزشیابی درونی
- ۵- تدوین گزارش ارزشیابی بیرونی

در صورتی که استانداردهای از قبل تعیین شده در دسترس نباشد، با اجرای ارزشیابی بیرونی بر اساس الزامات می توان جامعه علمی را نسبت به کیفیت آموزش مطمئن کرد. اما در صورت دسترسی به استانداردها

و رایج بودن فرهنگ ارزشیابی، می‌توان به اجرای ارزشیابی بیرونی بر اساس استانداردها و رتبه بندی واحدهای مورد ارزشیابی پرداخت. (بازرگان، ۱۳۸۸)

بطور کلی اعتبارسنجی از طریق مقایسه دستاوردهای زیر قادر به تضمین کیفیت در نظام آموزشی

خواهد بود:

۱. تحقق هدفهای از قبل تعیین شده

۲. میزان مطلوبیت عملیات انجام شده در جهت نیل به اهداف

۳. تطبیق عملکرد نظام با استانداردهای از قبل تعیین شده یا بین المللی (پازارگادی، ۱۳۷۸)

در فرآیند اعتبارسنجی جهت قضاوت درباره کیفیت و تعیین سطح مطلوبیت آن باید عوامل مورد

ارزشیابی، ملاک ارزشیابی و شاخص هایی را مورد نظر قرار داد که بتوان به وسیله آنها داده های لازم را درخصوص وضعیت موجود جمع آوری کرد و با تحلیل و تفسیر آنها به قضاوت پرداخت. در کل می‌توان گفت که ملاکها عبارت است از ویژگی ها یا جنبه هایی از پدیده مورد ارزیابی که قضاوت در باره آنها از انجام می پذیرد (بازرگان، ۱۳۹۷).

پژوهش‌های انجام شده بر مطالعات و رویکردهای مختلف آموزش دوران اولیه کودکی، نشان می‌دهد برنامه‌های باکیفیت آموزش پیش از دبستان می‌توانند تأثیرات بلندمدت و کوتاه مدت پایداری بر کودکان و خانواده‌های آن و در نهایت جامعه داشته باشند. اسلان و یوگان (۲۰۱۹) تحقیقی تحت عنوان ارزشیابی برنامه درسی پیش دبستان بر اساس الگوی ارزشیابی سیپ انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که بعد از زمینه از نظر معلمان مطلوب نیست. معلمان در این ارتباط اظهار داشته اند که که زیرساختهای فیزیکی موسسات آموزش پیش دبستانی مناسب نیست و شرایط منطقه ای در طول تدوین برنامه درسی به اندازه کافی در نظر گرفته نشده است. در مورد بعد درونداد بیان شد که عامل خانواده و تفاوت‌های فردی فرزندان در برنامه درسی به اندازه کافی در نظر گرفته نشده است. در ارتباط با بعد فرآیند نتیجه از عدم مطلوبیت حکایت داشت. در بعد محصول، برنامه درسی برای حل مشکلات مربوط به خانواده به اندازه کافی کارآمد نبود. آپلین (۲۰۱۸) ارزشیابی برنامه درسی در مدارس پیش دبستانی به منظور ورود به درجه اول ابتدایی مدرسه بر اساس چهار عنصر تایلر^۶ از روش های پژوهش کیفی (بر اساس مشاهدات و مصاحبه) و کمی (بر اساس پرسشنامه) و "رویداد مهمی" تکنیک است که در این نیاز ارزیابی مورد استفاده قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که تفاوت های قابل توجهی بین دو گروه وجود دارد دیدگاه معلم پیش دبستانی و ابتدایی امتیازها در مورد زبان پیشگامان یادگیری برنامه درسی مبتنی بر چهار عنصر تایلر تفاوت معناداری دارد. بریوستر^۷ (۲۰۱۶) در پژوهش خود با عنوان ایجاد جهان بینی آموزش برنامه درسی در مدارس پیش دبستانی در برنامه آموزشی کشور

۶. Aplin

۷. Brewster

بوسنی و هرزگوین اشاره می‌کند؛ روش‌های کنونی آموزش صلح تمایل و تمرکز لازم را برای گسترش کاهیت صلح و ایجاد صلح پایدار ایجاد نکرده است. بر همین اساس اشاره می‌کند به وجود آمدن زمینه‌های بی عدالتی، خشونت و جنگ ضرورت طراحی برنامه - های آموزش صلح را ایجاد می‌کند. کلارک یکی از بایسته‌های اساسی آموزش صلح را تحول و توسعه‌ی روابط بین فردی، مشارکت در سطح بین‌المللی می‌داند. آخس (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان طراحی و اعتباربخشی برنامه درسی دوره پیش از دبستان در ایران، مهم‌ترین آسیب‌های دوره پیش از دبستان ایران را مدیریت کلان پیش از دبستان، برنامه درسی دوره پیش از دبستان، نیروی انسانی پیش از دبستان، وضعیت حقوقی پیش از دبستان و آسیب‌های مربوط به محیط خانواده و والدین معرفی کرده است. دهقانی و همکاران (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان "ارزشیابی برنامه درسی دوره ی پیش دبستانی دانش آموزان با کم توانی ذهنی مراکز استثنایی استان آذربایجان غربی" با روش ارزشیابی انجام داده است. یافته‌های این تحقیق نشان داده است که وضعیت سازماندهی محیط آموزشی و مواد آموزشی دانش‌آموزان از نظر مدیران، معلمان و مشاهده‌گران مطلوب و از نظر کارشناسان نامطلوب بوده است. وضعیت محتوای برنامه درسی دانش‌آموزان نیز از نظر همه گروه‌ها مطلوب، فرآیند تدریس معلم در محیط‌های یاددهی و یادگیری از نظر مدیران و معلمان مطلوب و از نظر کارشناسان نامطلوب بوده است. وضعیت تحقق اهداف رشد و تحول شناختی از نظر مدیران مطلوب، از نظر کارشناسان، معلمان و ارزیابی دفترچه های ارزشیابی نوآموزان نامطلوب بوده است. سرانجام اینکه وضعیت تحقق اهداف رشد و تحول جسمی و حرکتی از نظر مدیران و کارشناسان نامطلوب و از نظر معلمان و ارزیابی دفترچه های ارزشیابی مطلوب گزارش شده است. تختی (۱۳۸۹) پژوهشی تحت عنوان ارزشیابی میزان کیفیت برنامه‌های درسی مراکز پیش دبستانی استان کردستان انجام داده است. نتایج بدست آمده نشان داده است که: آموزش‌های تخصصی مورد نیاز مربیان از کیفیت مناسب برخوردار نیست. مهارت شغلی مربیان در حد متوسط از کیفیت برخوردار است. تجربیات و روش‌های یاددهی - یادگیری در حد متوسط از کیفیت برخوردار است. ارتباط مربیان با والدین از کیفیت مناسب برخوردار است. رعایت نسبت بزرگسال به کودک از کیفیت مناسب برخوردار نیست. رعایت استاندارد تعداد کودک در کلاس (اندازه‌ی گروهی) از کیفیت مناسب برخوردار است. تعامل و پاسخگویی مربیان با کودکان از کیفیت مناسب برخوردار است. هماهنگی و تعامل بین گروه همسالان از کیفیت مناسب برخوردار نیست. ویژگی‌های مطلوب و کیفیت کاری کادر آموزشی از کیفیت مناسب برخوردار نیست. ایمنی و سلامت محیط فیزیکی از کیفیت مناسب برخوردار است.

۳. مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نظر هدف و ماهیت از نوع تحقیقات کاربردی می‌باشد. روش تحقیق اسنادی و روش پیمایشی - شیوه دلفی بهره گیری شده است. به منظور اعتبار سنجی الگوی پیشنهادی ابتدا به کمک ابزار پرسشنامه و به روش تکنیک دلفی از ده نفر متخصص در حوزه برنامه ریزی درسی نظر خواهی به عمل آمد و سپس جهت ارزیابی بیشتر الگو، از نظرات سی نفر

متخصص در حوزه آموزش های پیش دبستانی بهره گیری شد. انتخاب متخصصین به صورت هدفمند صورت گرفت. برای اعتبارسنجی پس از تدوین مدل مجددا عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین ارائه شد و با استفاده از روش CVT اعتبار الگو مورد ارزیابی قرار گرفت.

۴. نتایج و بحث

چارچوب طراحی شده الگوی پیشنهادی؛ با استفاده از یک پرسشنامه با طیف درجه ای سه تایی (موثر و ضروری است، موثر است اما ضروری نیست، موثر و ضروری نیست) در اختیار متخصصین قرار گرفت. نتایج اعتبارسنجی در ادامه ارائه شده است:

بر اساس نتایج جدول ۱ در مرحله اول اساتید و متخصصین به ملاک های صفات اخلاقی، ذوق هنری، هویت ملی، بهداشت و ایمنی و آشنایی با محیط زیست در مرحله سوم از تکنیک دلفی به میزان ۱۰۰٪ موافقت بودند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجددا عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارائه شد و با استفاده از روش CVT اعتبار این ملاک ها بدست آمد. نتایج نشان می دهد که گروه دوم متخصصین با وجود بهداشت و ایمنی، صفات اخلاقی به میزان ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند.

جدول ۲. نتایج اعتبارسنجی عامل محتوا

گروه دوم متخصصین (CVT)			گروه اول		تعداد نشانگرها	ملاک ها
حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳			متخصصین (دلفی)			
مقدار	گزینه ضروری	تعداد	میزان توافق	تعداد		
۰/۴۰	۲۱	۳۰	۹۵٪	۱۰	۵	آشنایی با علوم
۰/۳۳.۳۳	۲۰	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۵	مهارت های زبانی
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۹۰٪	۱۰	۴	هنر و موسیقی
۰/۴۰	۲۱	۳۰	۹۰٪	۱۰	۵	تربیت بدنی
۰/۳۳.۳۳	۲۰	۳۰	۹۰٪	۱۰	۴	بهداشت و سلامت
۱۰۰	۳۰	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۴	دینی مذهبی
۰/۴۶.۶۶	۲۲	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۵	ریاضی
۰/۹۳.۳۳	۲۹	۳۰	۹۰٪	۱۰	۲	مسایل بومی، اجتهاد و جغرافیایی

بر اساس نتایج جدول ۲ در مرحله اول اساتید و متخصصین به ملاک های مهارت های زبانی، دینی مذهبی و ریاضی در مرحله سوم از تکنیک دلفی به میزان ۱۰۰٪ موافقت کردند. نتایج نشان می دهد که گروه دوم متخصصین با وجود مسایل دینی

و مذهبی ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجدداً عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVI اعتبار این ملاک ها بدست آمد. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجدداً عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVI اعتبار این ملاک ها بدست آمد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند.

جدول ۳. نتایج اعتبارسنجی عامل فضا

گروه دوم متخصصین (CVI)			گروه اول متخصصین (دلفی)		تعداد نشانگرها	ملاک ها
حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳			میزان توافق	تعداد		
مقدار	گزینه ضروری	تعداد	میزان توافق	تعداد	تعداد نشانگرها	ملاک ها
۰/۴۰	۲۱	۳۰	۹۰٪	۱۰	۱	مترآژ فضا
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۹۰٪	۱۰	۲	نور
۰/۶۶.۶۶	۲۵	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۳	رنگ
۰/۱۰۰	۳۰	۳۰	۸۵٪	۱۰	۶	ایمنی

بر اساس نتایج جدول ۳ در مرحله اول اساتید و متخصصین به ملاک رنگ در مرحله سوم از تکنیک دلفی به میزان ۱۰۰٪ موافقت کردند. نتایج نشان می دهد که گروه دوم متخصصین با ایمنی ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجدداً عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVI اعتبار این ملاک ها بدست آمد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند.

جدول ۴. نتایج اعتبارسنجی عامل فعالیت های یادگیری

گروه دوم متخصصین (CVI)			گروه اول متخصصین (دلفی)		تعداد نشانگرها	ملاک ها
حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳			میزان توافق	تعداد		
مقدار	گزینه ضروری	تعداد	میزان توافق	تعداد	تعداد نشانگرها	ملاک ها

	ضروری		توافق			
انس با قرآن	۲۲	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۳	۰/۴۶.۶۶
قصه	۳۰	۳۰	۹۵٪	۱۰	۵	۰/۱۰۰
شعر	۲۲	۳۰	۹۵٪	۱۰	۲	۰/۴۶.۶۶
کاردستی	۲۱	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۶	۰/۴۰
نمایش خلاق	۲۰	۳۰	۹۰٪	۱۰	۵	۰/۳۳.۳۳
گفت و گو	۲۴	۳۰	۹۰٪	۱۰	۶	۰/۶۰
آزمایش	۲۹	۳۰	۸۵٪	۱۰	۴	۰/۹۳.۳۳
تماشای فیلم	۲۳	۳۰	۹۰٪	۱۰	۵	۰/۵۳.۳۳
گردش علمی	۲۱	۳۰	۹۰٪	۱۰	۳	۰/۴۰
مشاهده	۲۰	۳۰	۸۵٪	۱۰	۴	۰/۳۳.۳۳

بر اساس نتایج جدول ۴ در مرحله اول اساتید و متخصصین به ملاک انسا قران و کاردستی در مرحله سوم از تکنیک دلفی به میزان ۱۰۰٪ موافقت بودند. نتایج نشان می‌دهد که گروه دوم متخصصین با قسه ۱۰۰ در صد موافق بوده‌اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده‌اند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجدداً عوامل و ملاک‌ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن‌ها سی نفر بود ارائه شد و با استفاده از روش CVI اعتبار این ملاک‌ها بدست آمد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک‌ها و نشانگر دارای اعتبار می‌باشند. جدول ۵. نتایج اعتبارسنجی عامل راهبردهای یاددهی-یادگیری

گروه دوم متخصصین (CVI)		گروه اول متخصصین		تعداد نشانگرها	ملاک‌ها
حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳		(دلفی)			
مقدار	گزی نه	تعداد	میزان	تعداد	

	ضروری		توافق			
۰/۱۰۰	۳۰	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۴	بازی (فردی و گروهی)
۰/۱۰۰	۳۰	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۴	کشف
۰/۱۰۰	۳۰	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۴	نمایش
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۶	بحث گروهی
۰/۱۰۰	۳۰	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۳	پرسشگری

بر اساس نتایج جدول ۵ در مرحله اول اساتید و متخصصین تمامی ملاک ها در مرحله سوم از تکنیک دل‌نمی به میزان ۱۰۰٪ موافقت کردند. نتایج نشان می‌دهد که گروه دوم متخصصین با تمامی ملاک ها به جز بحث گروهی ۱۰۰٪ در صد موافق بوده‌اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده‌اند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجدداً عواهل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVI اعتبار این ملاک ها بدست آمد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می‌باشند.

جدول ۶. نتایج اعتبارسنجی عامل مربی

گروه دوم متخصصین (CVI)			گروه اول متخصصین (دلفی)		تعداد نشانگرها	ملاک ها
حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳			میزان توافق	تعداد		
مقدار	گزینه ضروری	تعداد	میزان توافق	تعداد		
۰/۶۶.۶۶	۲۵	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۷	ویژگی های تخصصی
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۵	ویژگی های عمومی

بر اساس نتایج جدول ۶ در مرحله اول اساتید و متخصصین تمامی ملاک ها در مرحله سوم از تکنیک دلفی به میزان ۱۰۰٪ موافقت بودند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجددا عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVT اعتبار این ملاک ها بدست آمد. نتایج نشان می دهد که گروه دوم متخصصین با تمامی ملاک ها ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند.

جدول ۷. نتایج اعتبارسنجی عامل زمان

گروه دوم متخصصین (CVT) حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳			گروه اول متخصصین (دلفی)		تعداد نشانگرها	ملاک ها
مقدار	گزینه ضروری	تعداد	میزان توافق	تعداد		
۰/۴۶.۶۶	۲۲	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۱	سن شروع مناسب
۰/۵۳.۳۳	۲۳	۳۰	۹۰٪	۱۰	۱	ماهیت
۰/۴۰	۲۱	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۱	شروع و پایان سال تحصیلی
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۳	تعداد هفته های آموزشی

بر اساس نتایج جدول ۷ در مرحله اول اساتید و متخصصین تمامی ملاک ها به جز ماهیت در مرحله سوم از تکنیک دلفی به میزان ۱۰۰٪ موافقت کردند. نتایج نشان می دهد که گروه دوم متخصصین با هیچ کدام از ملاک ها ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجددا عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVT اعتبار این ملاک ها بدست آمد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند.

جدول ۸. نتایج اعتبارسنجی عامل ارزشیابی

گروه دوم متخصصین (CVT) حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳			گروه اول متخصصین (دلفی)		تعداد نشانگرها	ملاک ها
مقدار	گزینه ضروری	تعداد	میزان توافق	تعداد		
۰/۶۶.۶۶	۲۵	۳۰	۱۰۰٪	۱۰	۴	مشاهده رفتار در گروه

عدم آزمون محوری	۳	۱۰	۱۰۰٪	۳۰	۰/۱۰۰
چک لیست	۳	۱۰	۹۰٪	۲۲	۰/۴۶.۶۶
مشارکتی بودن	۴	۱۰	۱۰۰٪	۲۱	۰/۴۰

بر اساس نتایج جدول ۸ در مرحله اول اساتید و متخصصین تمامی ملاک ها به جز چک لیست در مرحله سوم از تکنیک دلفی به میزان ۱۰۰٪ موافقت کردند. نتایج نشان می دهد که گروه دوم متخصصین با ملاک عدم آزمون محوری ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند. برای اعتبارسنجی این امر پس از تدوین مدل مجدداً عوامل و ملاک ها به گروه دیگری از متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVI اعتبار این ملاک ها بدست آمد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند.

جدول ۹. نتایج اعتبارسنجی عامل مبانی الگو

گروه دوم متخصصین (CVI)			تعداد نشانگرها	ملاک ها
حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳				
مقدار	گزینه ضروری	تعداد		
۰/۳۳.۳۳	۲۰	۳۰	۵	مبانی علمی
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۳	مبانی اعتقادی
۰/۴۶.۶۶	۲۲	۳۰	۲	مبانی معرفت شناختی
۰/۵۳.۳۳	۲۳	۳۰	۲	مبانی جامعه شناختی
۰/۴۰	۲۱	۳۰	۴	مبانی فلسفی

با توجه به جدول ۹ برای اعتبارسنجی مبانی الگو؛ عوامل و ملاک ها به متخصصین که تعداد آن سی نفر بود ارایه شد و با استفاده از روش CVI اعتبار این ملاک ها بدست آمد. نتایج نشان می دهد که گروه متخصصین با ملاک ها موافق بوده اند و اجماع کلی در مورد آن ها وجود دارد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند.

جدول ۱۰. نتایج اعتبارسنجی عامل اصول الگو

گروه دوم متخصصین (CVI)			تعداد نشانگرها	ملاک ها
حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳				
مقدار	گزینه	تعداد		

	ضروری			
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۱	حمایت از چارچوبی ملی
۰/۶۶.۶۶	۲۵	۳۰	۱	بومی بودن الگو
۰/۱۰۰	۳۰	۳۰	۱	ارتقاء کیفیت و بهبود مستمر
۰/۴۶.۶۶	۲۲	۳۰	۱	مشارکتی بودن
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۱	پاسخگویی
۰/۴۶.۶۶	۲۲	۳۰	۱	اعتبار
۰/۵۳.۳۳	۲۳	۳۰	۱	واقع بینی
۰/۴۰	۲۱	۳۰	۱	بازنگری

جدول ۱۰ اعتبارسنجی ملاک ها و نشانگرهای عامل اصول الگو را نشان می دهد. نتایج نشان می دهد که گروه متخصصین با ملاک ها موافق بوده اند و اجماع کلی در مورد آن ها وجود دارد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند. جدول ۱۱. نتایج اعتبارسنجی ساختار الگو

گروه دوم متخصصین (CVI) حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳			تعداد نشانگرها	ملاک ها
مقدار	گزینه ضروری	تعداد		
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۲	الف) شورای استانی ارزشیابی کیفیت برنامه درسی دوره پیش از دبستان
۰/۶۶.۶۶	۲۵	۳۰	۲	ب) کمیته کیفیت برنامه درسی دوره پیش از دبستان

جدول ۱۱ اعتبارسنجی ملاک ها و نشانگرهای عامل ساختار الگو را نشان می دهد. نتایج نشان می دهد که گروه متخصصین با ملاک ها موافق بوده اند و اجماع کلی در مورد آن ها وجود دارد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳.۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند. جدول ۱۲. نتایج اعتبارسنجی راهبردهای کاربردی و عملیاتی ارزشیابی برنامه درسی پیش از دبستان

گروه دوم متخصصین (CVI) حداقل میزان شاخص قابل قبول = ۰/۳۳	تعداد نشانگرها	ملاک ها
---	-------------------	---------

مقدار	گزینه ضروری	تعداد		
۰/۱۰۰	۳۰	۳۰	۱	ایجاد ساختار سازمانی متناسب
۰/۴۶۶۶	۲۲	۳۰	۱	تشکیل کمیته تضمین کیفیت برنامه درسی
۰/۴۰	۲۱	۳۰	۱	حضور نیروهای تخصصی برنامه ریزی درسی
۰/۳۳۳۳	۲۰	۳۰	۱	برگزاری کارگاههای آموزشی
۰/۶۰	۲۴	۳۰	۱	تامین و تخصیص بودجه و امکانات
۰/۴۶۶۶	۲۲	۳۰	۱	اعطای استقلال

جدول ۱۲ اعتبارسنجی ملاک ها و نشانگرهای عامل ساختار الگو را نشان می دهد. نتایج نشان می دهد که گروه متخصصین با ملاک ها موافق بوده اند و اجماع کلی در مورد آن ها وجود دارد. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند.

بررسی وضعیت موجود ارزشیابی کیفیت برنامه درسی دوره پیش دبستان در ایران نشان داد که هرچند در دهه گذشته کوشش هایی برای ارتقاء کیفیت آموزش پیش دبستان صورت گرفته است، اما در زمینه ارزشیابی کیفیت و کیفیت بخشی به این دوره مطالعات اندک و معمولاً پراکنده ای صورت گرفته است. مطالعات صورت گرفته نیز معمولاً مبتنی بر پژوهش های خارجی و در قالب مدل های تایید شده در خارج از کشور بودند و بعضاً متناسب با فرهنگ، آداب و رسوم ایران طراحی نشده بودند. آخیش (۱۳۹۶) در پژوهش خود مهم ترین آسیب های دوره پیش از دبستان ایران را مدیریت کلان پیش از دبستان، برنامه درسی دوره پیش از دبستان، نیروی انسانی پیش از دبستان، وضعیت حقوقی پیش از دبستان و آسیب های مربوط به محیط خانواده و والدین معرفی کرده است. همچنین توجه به اهداف، استانداردها، نیروی کار، خانواده و نتایج پژوهش ها از مهم ترین سیاست های کشورهای پیشرفته در دوره پیش از دبستان بوده است. در این مطالعه که بر ارزشیابی کیفیت برنامه درسی پیش از دبستان متمرکز بود، اساتید و متخصصین با ملاک های صفات اخلاقی، ذوق هنری، هویت ملی، بهداشت و ایمنی، آشنایی با محیط زیست، مهارت های زبانی، دینی مذهبی، ریاضی، رنگ و نور، انس با قرآن، کاردستی و سایر ملاک ها در عناصر دیگر به میزان ۱۰۰٪ موافقت کردند. نتایج در ارتباط با اعتبارسنجی این امر نشان داد که گروه دوم متخصصین با وجود بهداشت و ایمنی، صفات اخلاقی به میزان ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند. با توجه سطح قابل قبول شاخص مورد بررسی با تعداد ۳۰ متخصص (۰/۳۳۳۳) تمامی ملاک ها و نشانگر دارای اعتبار می باشند. همچنین نتایج نشان داد که گروه دوم متخصصین با وجود مسایل دینی و مذهبی، ایمنی، استفاده از قصه و سایر ملاک های مورد بررسی در تمامی عناصر ۱۰۰ درصد موافق بوده اند و نشانگرهای آن را نیز مورد تایید قرار داده اند. بنابراین نتایج،

طراحی و اعتبار سنجی ارزشیابی برنامه درسی پیش دبستانی می‌تواند راه چاره‌ای برای بهبود بخشیدن به وضعیت آموزش پیش از دبستان در ایران باشد.

۵. پیشنهادات

با توجه به اینکه کیفیت فعالیت‌های پیش دبستان رابطه‌ای بسیار نزدیک با کیفیت برنامه آموزشی در طول دوره‌های اجباری دارد، بویژه آنچه در فرآیند یاددهی-یادگیری رخ می‌دهد، مناسب‌ترین حالت برای ارزشیابی کیفیت آن است که ارزشیابی در سطح برنامه انجام شود. لذا، پیشنهاد می‌گردد به منظور ارتقای علمی و عملی دانش آموزان ورودی پایه اول ابتدایی، ارزشیابی کیفیت برنامه درسی پیش دبستانی جزء اولویت‌های نظام آموزش و پرورش کشور قرار گیرد و با اعتبارسنجی به ارتقای کیفیت و افزایش سطح استاندارد در میان مراکز و موسسات اجراکننده دوره پیش دبستان شوند. همچنین نقاط قوت و ضعف برنامه درسی شناسایی و راهکارهایی جهت حفظ و ارتقاء نقاط قوت و رفع نقاط ضعف برنامه ارائه گردد.

۶. منابع

- آخش، سلمان؛ طراحی و اعتباربخشی برنامه درسی دوره پیش از دبستان ایران. پایان نامه دکتری تخصصی. دانشگاه خوارزمی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۹۶
- بازرگان، عباس؛ ارزشیابی آموزشی مفاهیم، الگوها و فرآیند عملیاتی. انتشارات سمت، ۱۳۹۲
- بازرگان، عباس؛ ارزشیابی آموزشی مفاهیم، الگوها و فرآیند عملیاتی. انتشارات سمت، ۱۳۹۷
- دهقانی، مرضیه. امیدیان، فرانک. اصغری، فریناز؛ پژوهش های برنامه درسی. انجمن مطالعات برنامه درسی ایران. دوره ششم. شماره دوم، ۱۳۹۵
- کول، ونیتا؛ برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان، ترجمه فرخنده مفیدی، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۹۱
- محمدی، کاوه. فرهادی راد، حمید. پارسا، عبدالله. مهرعلیزاده، یدالله؛ شناسایی عوامل، هلاک ها و نشانگرهای اعتبار سنجی مدرسه های متوسطه نظری ایران. فصلنامه مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی. سال نهم. شماره بیست و هشت، ۱۳۹۸
- مفیدی، فرخنده؛ مبانی آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان. انتشارات سمت، ۱۳۹۳

۸. Maleki, H., Basics of Secondary Education Curriculum planning. Tehran: Samt Publication. ۲۰۰۹
۹. Keeley, page. Science curriculum topic study. Corwin press, ۲۰۰۵
۱۰. Staffelbeam, D.L, CIPP Evaluation Model Checklist A tool for applying the CIPP Model to assess long-term enterprises Available from www.wmich.edu/evalctr/checklists. ۲۰۰۷